

RAZSVETLJENSTVO V HRVATSKI KNJIŽEVNOSTI

Preden preidemo na témo sámo, moramo pogledati, kakšni so bili tedaj duhovni tokovi po svetu, posebej na Francoskem in v nekdanji Avstro-Ogrski, šele potem bomo videli, koliko so valovi novih, demokratičnejših misli segli do hrvatske družbe in posebej do književnosti.

Pri tem ne moremo mimo bastijskega jetnika Voltairea, ki je kot človeško naravno pravo zelo cenil osebno svobodo in svobodo mišljenja in se vse življenje boril zoper cerkev, prepričan, da nam ona ne dá do teh vrednot. Zato je zagovarjal kontrolo države nad cerkvijo in podarjal potrebo verske strpnosti. Kot trpin je terjál pravičnejšo ureditev sodstva in boljše socialne odnose ter se zavzemal za to, da se kmet osvobodi fevdalnih bremen, plemstvu pa naloži davek od posestev. Vendar je sodil, da je vera potrebna za širše plasti ljudstva zaradi lažjega vladanja, in v razsvetljenem vladarju videl človeka, ki bo uresničil te misli o družbenih vprašanjih. Zato si je dopisoval s Katarino Drugo in Friderikom Drugim. Precéj je vplival tudi na razmere v Avstro-Ogrski v drugi polovici 18. stoletja, vtem ko ni bilo tu posebnega zanimanja za Montesquieujevo misel o ustavni monarhiji in o razdelitvi na izvršno, zakonodajno in sodno oblast, ki naj bi zavarovala politično svobodo. Pa tudi Rousseau, najdemokratičnejši med njimi, ni kaj prida dosegel s podarjanjem družbenih nasprotij med bogatimi in revnimi, z demokratično republiko in s stalnim nadzorstvom ljudstva nad izvršno oblastjo.

Marija Terezija in njen sin Jožef Drugi sta se morala bolj zaradi notranjih nemirov, pa tudi zaradi zunanjih zadev, manj pa iz osebne spodbude odločiti za reforme, da bi lahko obdržala vladarske položaje. Za upor zoper staro in konservativno so bili zelo pomembni enciklopedisti Diderot, D'Alembert, Helvetius, Holbach in drugi, ki so se s svojimi mehanistično-materialističnimi nazori v Enciklopediji pogumno spoprijeli z absolutizmom in klicali svobodnejše duhove zoper preživele sisteme.

Razumljivo je, da so vse te misli segale čez meje Francije in vplivale ne le na demokratičnejše razmere v domači državi, temveč bolj ali manj tudi drugod navajale k podobnim reformam, saj je fevdalizem kazal čedalje večje slabosti; meščanstvo je polagoma vzdigovalo glavo, upirali pa so se tudi kmetje. Zato je bilo že za Marije Terezije (1740 do 1780) čutiti duha teh idej v raznih državnih odločbah, še bolj pa potem, ko je njen sovladar in sin Jožef Drugi (1780—1790) sam prevzel vlado. Marija Terezija je skušala z dobrimi uradniki pospeševati upravo, sodstvo, finance, obrt in trgovino in uvesti stalno vojsko. Skrbela je za zakonodajo; da bi preprečila prehudo izkoriščanje kmeta, je obdala tudi plemstvo in cerkev; vzela je nekaj moči cerkvi in se trudila za razvoj poljedelstva; jasneje so bile določene obveznosti kmeta nasproti fevdalcu: precéj je bila zmanjšana vloga cerkve v javnem življenju, v šolstvu in pri cenzuri posvetnih knjig, odpravljeni so bili razni prazniki in procesije, duhovščini je bil prepovedan nakup posesti in podobno.

Jožef Drugi je izraziteje uvažal misli Voltaira in fiziokratov, vendar ne v čisti izvirni obliki. Napravil je velik korak naprej od previdne matere in zadel ob precejšen odpor madžarskih in hrvatskih fevdalcev. Ti so se poslej po navadi skupno borili za svoje preživele pravice in podaljševali življenje opešanemu starcu fevdalizmu. Jožef je v zakonodaji nadaljeval tam, kjer se je ustavila njegova mati; odpravil je mestne avtonomije, postavil za državne uradnike in sodnike izobražene pravnike, v verskem pogledu pa je najpomembnejši tolerančni patent, po katerem je vsakdo lahko izpovedoval svoje vero, žid in luteranec, kalvinec in pravoslavni. Čeprav je bil katoličan, je odpravil cerkvene redove in bratovščine; bil je zoper zunanji blesk v cerkvi, duhovščino pa je vzgajal v duhu jožefinizma. V socialnem pogledu so bile najvažnejše reforme, ki so olajšale življenje kmetu. Ta se je smel pritožiti zoper fevdalca in njegovi otroci so smeli v višje šole; smel se je z denarjem odkupiti itd.

S svojimi centralističnimi in germanizatorskimi načrti je zadel seveda zlasti nemenske narode; to je izkoristilo predvsem madžarsko in hrvatsko plemstvo za odpor, čeprav so bile zanj, predvsem za hrvatsko plemstvo, še pomembnejše gmotne koristi, zato je tudi popuščalo Madžarom v narodnostnih vprašanjih. Razumljivo pa je, da je imel Jožef Drugi tudi vrsto privržencev med meščanstvom, uradništvom, jožefinsko duhovščino, svobodnejšim razumništvom in med kmeti.

Vendar pa najizrazitejši pisatelj hrvatskega razsvetljenstva, Matija Antun Relković, ni dobil spodbude za kulturno in književno delo v domači državi, temveč v Nemčiji. Rojen je bil leta 1732 v Svinjaru pri Brodu. Bil je sin krajiškega kapitana in je tudi sam postal vojak in bil kot častnik ujet v sedemletni vojni, tako da je v Frankfurtu ob Odri prebral vrsto knjig, pisanih v razsvetljenem duhu. Naravno je, da mu je pred očmi vstala primerjava njegove Slavonije, ki jo je imel dotlej za najlepšo deželo, in Nemčije, kjer so nove razsvetljske ideje rodile pomembne praktične uspehe. Svoje vtise nam je takole popisal:

»Poslednjeg prajskog rata, koji poče godine 1756, a svršši 1763., i koji za ono sedam godina, što se proteže, ne drugo nego jedna skula, osobito za mlade ljude bijaše, ukaza bo se prilika prohoditi badjavat vilaete, zemlje i gradove onima, koji to želeći prez velikog troška drugačije ne bi mogli učiniti.

I kako ljudi običaju reći da u vojski svašta ima, tako i ondi događa se: niki tekoše blago, niki izgubiše i ono svoje, niki pak pokraj svoje dužnosti motriše lipe zemlje, jake gradove, plemenite varoše, lipo uređena sela i opštine. Motriše njihovu uredbu, njihovu službu božju, njihov posao u polju, vladanje u domu, timarenje marve, prohod rukotvorja (obrti) jednom rečju, motriše sve ono, što je nedokučeni uzdržitelj zemajskoga klupka i sviju stvari umrlomu človiku za njegovu potrebitu hranu, branu i odiću ostavio.

Ovako indi motreći svakolika, komu ne bi na pamet pala njegova ista otadžbina?»

Jasno je, da je bila podoba Slavonije, ki je stoletja prekoprnela pod Turki, nujno slabša, razen tega pa je Relković dobro opazil precejšnje pomanjkljivosti. Vendar ni pri tem obstal. Hotel je sam napraviti kaj pozitivnega, da bi se njegova draga dežela vzdignila na višjo stopnjo omike. Skratka: častnik se je v ujetništvu sprevrgel v pisatelja in leta 1762 je izšlo njegovo poglavitno delo *Satir iliti divji čovik*. In sam je razložil, zakaj je dal knjigi tak naslov, povezujoč naslov z latinsko

besedo satyra, s pesmijo, v kateri »čovik sve ono slobodno iskaže i izgovori, što mu na srcu leži, to jest gdi čovik ne meće jezik za zube, nego svekolike falinke, opačine i ostale mahane (napake) slobodno prez svakog licomirstva, lisičenja i hatara (ljubezni) kaže, očituje i pretrese, ali ne imenujući kojigod kip (osebo), niti govoreći baš onako blizu, da se tkogod ne ositi, tko je, primda ima izmišljenih imena poradi skladnijih verši i skrajnih riči«.

Iz do zdaj povedanega se dá sklepati, da je šla ta knjiga stihov v svet s trdnim utilitarističnim namenom. A čeprav je dejal: »Knjige su kao i jedžeci (jedi): niki slatki, niki kiseli, a u nikima ima i paprike«, vendar njegova knjiga ni bila prehuda. Ni osvetlil problematike v vsem obsegu zahodnoevropskih razsvetljenskih pisateljev, temveč je bil bolj praktik in je zajel samo nekaj posebnih slavonskih slabosti; imenoval jih je »turske skule« (šole) in želel, da bi se jih ljudje tako čimprej rešili. Slavil je slavonske naravne lepote in bogate sadove, pri tem pa se jezil na rojake, zakaj se ne menijo za omiko:

Jer Slavonac ne da svoje dice
da se idu učiti A Be Ce
nego ima običaj ovaki:
kad mu rekneš, odgovori svaki:

Ni moj otac nije znao štiti
al' je mog'o malo bolje piti
naši stari nisu pisat znali
al' su bolje neg mi sad stajali.

Nadalje je omenil, da je namesto take prave šole veliko negativnih šol, ki so ostale še od Turkov, in jih je ostro napadel.

Kada Turke jednoć istiraste
i iz vaše zemlje protiraste
pak odoše janjičari Turci
medečuci ko pomamni vuci;
al' vam prije zemlju otrovaše
i vražje vam skule ostaviše
kojeno vi i danas slidite

zar ste slipi, tere ne vidite?
Po tri skule svagdi ostaviše
i u svakom selu namistiše:
prva skula naziva se »prelo«
druga »divan«, iliti »posilo«
treća kolo, gdi se uče igrat
i svakakve lakrdije pivat.

In tako je zvrstil podobo za podobo in jih pospremil večidel s poučnimi opomini. Na preji se do polnoči shajajo fantje in dekleta in namesto da bi delali, krađejo doma moko, pečejo kolače in se kratkočasijo. Ko plešejo kolo, ki so ga po Relkoviću začeli Turki okrog Mohamedovega groba, prepevajo nesramne pesmi. Ko ženske hodijo v vas, oberejo vse sosede in z lažmi razdirajo zakone. Udaril je po »divanu«, ki z njim moški izgublajo čas s pomenki in kajenjem, delo pa čaka in medtem tudi drugi ne delajo. Na »mobah« (skupnem delu ob nedeljah) se zbere preveč pomagačev, ki premalo naredijo, preveč pa pojedjo in popijejo. Opozoril je zlasti na mnoge napake v zvezi s poroko in svati (poroke na primer sklepajo starši namesto fanta in dekleta in pri tem gledajo na gmotno korist, ne pa na voljo do dela in na dobro srce) ali pa je šibal zapravljanje:

Treća ludost: kada isprosite
vi toliki trošak učinite,
da je veće natoliko spalo
i trošenje toliko nastalo
da siromah ženit se ne može,
koji troška tolikog ne smože;

jer ti skupiš trideset svatova
i toliko žena i atova,
pak pojidu za nedilju dana
tvoju hranu na godinu dana
što bi tebi s mladom dosta bilo
da se ne bi onda potrošilo.

Nadalje je avtor posvaril, da ženski prepir rodi delitev, napadel čaranje, dal celo nekaj gospodarskih navodil, da bi si Slavonec gmotno opomogel, poudaril rousseaujevsko misel, da je »stanje jednoga težaka seljanina srićnije od stanja jednoga građanina ili varošanina«, v drugi izdaji *Satira* pa pohvalil Slavonce, da so v marsičem poslušali *Satira* in da je že bolj opazen napredek Slavonije.

Ta knjiga je imela izrazito didaktičen razsvetljenski namen in vsiljiva programatičnost ni mogla podpreti umetniške izbrušenosti dela, za kar si pa pisatelj niti ni ne vem kako prizadeval, ker je bil bolj vnet za razumnost vstavljenih misli kot za baročno nališpanost kakšnega Kanižlića. Zato je tudi izrazil svoje nazore v narodnem desetercu, da bi ta miselnost čimlaže in čimbolj zajela ljudstvo. Pri tem je zložil nekaj prav dobrih desetercev, še več pa slabih. Ne da se reči, da ni poskušal svoje tendence odeti v figurativnost, ki slikoviteje deluje, vendar je pri tem le redko dosegel okusno ubrane podobe, kakor je mogoče sklepati iz verzov o slavonski pokrajini:

Od istoka Dunaj voda pliva
od zapada studena Ilova
od ponoći Drava voda miče
kod Almaša u Dunav utiče,

a od podne Sava voda teče
i u Dunaj o Biograd češe
po tebi se bijele gradovi
kao na vodi sivi labudovi.

Čeprav se v knjigi niso uresničile pesniške želje, je vendar z odkrivanjem ljudskega življenja v Slavoniji, z nekaterimi duhovitimi ilustracijami motivov in s komiko, s spretno umetniško razvrstitvijo snovi in s sprejemljivo poučnostjo dosegla velik uspeh. V najkrajšem času je bilo prodanih 1500 izvodov. Kmalu je morala iziti druga izdaja. Ljudje so knjigo sprejeli kot odsev lastnega življenja in jo navzlic graji vzljubili in uživali nad njo. Vendar pa je v nasprotnem taboru naletela na ostre ugovore. Napadel ga je neki frančiškan, ki je menil, da Slavoncu zadoštuje verski pouk; zoper naravni razum in razsvetljenje sta se v Slavoniji uprla frančiškana Antun Ivanošić in Josip Stojanović; branila pa sta Relkovića župnik Vid Došen in Adam Tadija Blagojević, čigar pesem *Pjesnik — putnik* je satira zoper starejšo duhovščino in panegirik Jožefu Drugemu. Napadel ga je tudi neki častnik, Nesmir Kudilović, kaj da se kot častnik vmešava v leposlovje. Katančić pa je hotel v pesmi *Satir od kola sudi* popraviti Relkovićeve nazore o kolu kot turškem običaju.

Relković si je še nadalje neutrudno prizadeval za večjo omiko. Izdal je nemško-slavonsko slovnico, zapustil v rokopisu Ezopove basni za slavonske otroke, zbirke poučno-moralnega branja; prevedel je *Nastanek naravnega prava in človeških dolžnosti* (1794) in knjigo o zgledni ovčji staji, njegov sin Josip pa je to delo nadaljeval s knjigo *Kučnik* (1796). Tako je s književnostjo vzdigoval kulturno in gospodarsko raven Slavonca, čeprav brez ustvarjalnih uspehov.

To je kratek pregled razsvetljenskih namenov na področju hrvatske književnosti v Slavoniji. Na področju hrvatske kajkavske književnosti pa je v duhu razsvetljenskih nazorov deloval Linhartov sodobnik Tito Brezovački (1757—1805). Tega je razsvetljenje neprijetno zadelo — moral je sleči redovniško kuto in se je gmotno zelo ubijal po podeželskih krajih in v rojstnem mestu Zagrebu, kjer se je nazadnje le nastanil kot

prebendnik. Vse to ni posebno motilo pisatelja, ki je kot duhovnik kazal veliko nagnjenje do svobodoljubnosti. Ni slovel kot zgleden duhovnik in še posebej so mu zamerili, ker je hodil v civilu po mestu in rad zahajal v gledališče, kjer je verjetno dobil spodbude za svoje pisanje. Četudi ga je torej jožefinizem udaril, je vendar eden od razsvetljencev v hrvatski književnosti, in sicer po nazorih izrazitejši od posvetnjaka Relkovića. V prvi drami, *Sveti Aleksi*, to res še ni do kraja izraženo. Tiskana je bila leta 1786, ko je bila tudi v Ljubljani ustanovljena Linhartova Družba prijateljev gledališča. V tej drami je Brezovački mogoče zato tako idejno »anonimen«, ne pa toliko v stilu, ker raziskovalci starejše književnosti domnevajo, da je predelava ali pa morda celo prevod kakšne latinske dramatizirane legende o Aleksiju. A kje so dokazi? Ali nima sluga Favorin krajevne barve zagorskega okolja?

Toliko izraziteje pa so se njegovi nazori pokazali v drugih dveh komedijah, *Matijaš Grabancijaš dijak* (1804) in *Diogeneš ili sluga dveh zgubljenih bratov* (1823). Tematika si ni niti malo podobna, vendar je bilo v idejah dosti dotikališč. V prvi komediji, ki je z njo dal igro za pustne dni, je z Grabancijašem, o katerem so pravili, da ima nekakšno nadnaravno moč, kaznoval napake raznih meščanov. V drugi komediji je obdelan motiv, ki se pogosto ponavlja v svetovni književnosti od Plavta preko Marina Držića, Shakespeara in Goldonija, le da je dal Brezovački osebam svoje odtenke: dva brata, preudarni Peter in zapravljivi Pavel, ki sta se v mladosti izgubila, pozneje pa živela v sosesstvu in jima je služil isti sluga Diogeneš, se nazadnje spoznata, ko Pavel iz ljubezni do bližnjega hoče Petru pomagati v trpljenju. Motivi so torej pisatelju dajali zadosti svobode, da je s fantazijo vpletel zanimive situacije, ki bodo gledalce — kakor je mislil Brezovački — razveselile in pripravile do smeha. Pisatelj pa je imel pred očmi gotovo še druge, resnejše namene. Iz uvoda, pa tudi iz sklepne besede je jasno vidno, da mogoče ni hotel dati kakšne prikrita tendence, kar bi kritik rajši slišal, temveč, nasprotno, izrazito poudarja didaktičnost knjige, ki naj prikaže lepoto čednosti in grdobijo napak in naj z odkrivanjem resnice gledalca uči. Sam je poudaril: »Kulika je hasen napretka vu dobreh navukeh koji tak osobno kak općinsko dobro porađajo.« Moramo reči, da se niti Sterija, ki je deloval dosti pozneje, ni mogel otresti takih slabosti, temveč je po navadi uvedel rezonerja, ki je izražal pisateljev zadržani nazor (*Rodoljupci*).

Brezovački pa je želel bralce poučiti, zato je zelo pogosto uporabljal naturalistična sredstva že pred naturalizmom. Konkretna palica, ki je z njo kaznovan pogoltni »šostar« Smolko zaradi želje, da bi od vraga dobil denarja, ali pa špekulantski krznar Vuksan, je še bolj aktivna kakor pri starejših komediografih! Razen tega je verovanje v čaranje kaznovano s pljuvanjem na dozdevno nevidnega plemiča, jurista Jugovića, ki se želi z ženitvijo z Vuksanovo hčerjo rešiti iz kvartopirskih dolgov. V *Diogenešu* jih celo lakomni in lahkoverni natakari dobi petkrat s palico. Brezovački je kritiko nadaljeval s prikazom veljaka Svetoglasa, ki je po rodu visok uradnik, in Sebirada, provizorja, ki si je na tujih posestvih dobil veliko bogastvo, še posebej pa biča trgovce, češ da se »trgovci i istina nikak ne slažuju skupa«. Ustvaril in štirikrat je preniansirал Zmeknirepa, ki ima, kot Grabancijaš, nalogo, da kaznuje človeške napake.

Čeprav so se po vsem tem zaradi tendence drastično pokazale pisateljeve simpatije in antipatije z racionalističnega vidika, je vendar v prvi, še posebej pa v drugi komediji, kjer je tudi več okusa, zadosti široka in realistična podoba tedanjega meščanstva s številnimi napakami, pisatelj pa je znal tu pa tam zbsti tudi plemstvo. »Plemenščina je prazno ime samo, koje niti hrani niti opravlja človeka. Srce plemenito, držanje drečno, navuk potreben, prikladnost k službam domovine i marljivost, ova su, koja istu plemenščinu plemenitu činiju,« je na primer položil v usta meščana Vuksana o plemstvu. Dobro je občutil tudi socialne krivice, zlasti neusmiljeno odiranje kmetov. Pri tem pa, ko je bil oster v kritiki plemstva in meščanstva, ima njegov racionalni humanizem, ki je z njim prežet zlasti drame, izrazito toplo srce za trpinskega kmeta. Vsa podoba družbe je tako obarvana z zagrebškim okoljem, miselnostjo in specifično kajkavskim humorjem, da novejši literarni zgodovinarji Vodnik, Ratković in Batušić po pravici trdijo, da doslej še noben literarni zgodovinar ni mogel trdno dokazati očitnih vplivov tujih pisateljev. Temu se pridružuje še močnejši dokaz: Brezovački je znal kljub vsem odrskim slabostim in premočni tendenci, v prvi komediji sicer manj, zato pa toliko bolj v *Diogenešu*, ustvariti dosti toplih komičnih situacij in živih oseb. Ena od njih je individualizirana tudi s slovensko barvano kajkavščino. Čeprav so prizori šibko povezani in so osebe poceni označene z imeni: Zmeknir, Sebirad, Veselković, Pazarović, je znal v dialogu pričarati komiko in smeh, pa tudi osebe orisati včasih bolj, drugič spet manj plastično. Takih duhovitih dialogov, rahlo nadahnjenih z didaktiko, je polno v *Diogenešu*, pa tudi v *Matijašu Grabancijašu dijaku*, kjer je glede tega že sam začetek srečno zastavljen:

- Vuksan: Dobro jutro, dragi sused.
 Smolko: Ali kak srečen je on, komu more dobro biti, ali meni je vsako jutro žuhko i vsaki večer čemeran.
 Vuksan: Kak to moj sused?
 Smolko: Ah, kak ne; kaj jošće niste čuli, da se je moja žena pred dvema dnevi na vrtu na hrušku obesila?
 Vuksan: To su mi prvi glasi, ar sem do denes pod Okičem na senjmu bil i kak sem došel, otpravil sem se k vam, da vas vidim i z vami se spomenem.
 Smolko: Ah, istina je, istina, i ova istina mene jošće v grob spravi.
 Vuksan: Zakaj? Mort zato, da ste vdovec? — O, kak vam je osvenulo, da ste se hižnoga nemira oslobodili, zakaj se onda budete žalostili?
 Smolka: Jošće denes sem nakanil žalosten biti i zutra čisto zabiti.
 Vuksan: Tak je najbolje, ar treh dnevvov žalost je za svakoga poštenoga tovaruša dosta.
 Smolko: Tak sem i ja mislil.
 Vuksan: Prosim vas, moj sused, budite tak dobri i dajte mi jednu barem svrž od onoga dreva.
 Smolko: Ah! Slobodno celo drevo s korena si skopajte i zežgite.
 Vuksan: Bog sačuvaj takve kreposti drevo žgati; bi smrtna grehota bila. Ja si samo šibicu vzmem i vu mojem vrtu vcepim, mort da i ja tak srečen budem, da koje jutro takvu hrušku na njem najdem.

Kljub skonstruirani motiviki in konvencionalnemu zapletu prese-nečajo posamezni plastični detajli na celotni arhitekturi, med moralističnimi vozli pa živi v nekaterih dialogiziranih podobah življenjska resničnost hrvatske družbe konec 18. stoletja. Naprednost pisateljevega nazora, s tem v zvezi pa verjetno tudi književna vrednost njegovega dela,

bi bila večja, da ni cenzura črtala nekaj misli v *Matijašu Grabancijašu dijaku* (Ratković). V pesmih, ki jih je Brezovački pisal v kajkavščini, štokavščini (!) in latinščini, je predstavnik zgodnjega hrvatskega nacionalizma. Iz njih je čutiti vročo ljubezen do izmučene domovine in ostre besede upora zoper ekspanzionistične načrte madžarskega plemstva, pa tudi obsodbo vodilnih hrvatskih fevdalcev zaradi mlahavosti in popustljivosti. Vendar v nekaterih svojih pesmih ni mogel skriti pripadnosti svojemu stanu. Hkrati se z izrazitejšo družbeno demokratičnostjo v komedijah tu pa tam kaže njegov odpor zoper jožefinsko kritiko duhovščine, sem ter tja tudi nejevolja na Francoze, zlasti na Napoleonove vojne, sicer pa novejša zgodovinska znanost nekatere pojave v nadaljnjem razvoju francoske revolucije, predvsem napoleonsko osvajalnost, ravno tako negativno ocenjuje. Ob teh nasprotjih moramo še poudariti, da je Brezovački med jugoslovanskimi razsvetljskimi pisatelji eden od relativno najizvirnejših.

Zaradi nasprotovanja ali rezerviranosti plemstva in cerkve se razsvetljenstvo v hrvatski književnosti ni uveljavilo z ostrejšimi odtenki miselnosti zahodnoevropskih razsvetljencev, temveč v bolj pohlevni epigonski obliki. V nji ni najkorenitejše družbene naprednosti, saj se niti v tedanje ozračje ni mogla vtihotapiti. Kljub temu sta posvetnjaka Relković in Blagojević prinesla več svetlobe v slavonsko književnost, kjer so imeli dotlej v glavnem prvo besedo duhovniki, Brezovački pa je razen luči prinesel v hrvatsko kajkavsko književnost več literature, in sicer relativno dobre literature, ki se je do danes ohranila na gledaliških odrih.

Marijan Zadnikar

LIKOVNI SLOGI NA TUJEM IN DOMA

Nadaljevanje

2. RENESANSA

V prvem bežnem pregledu zahodnoevropskih likovnih slogov smo z umetnostnim srednjim vekom zaradi enotnosti gotskega stilnega obdobja, ki se ne končuje z letnico odkritja Amerike kot srednji vek v politični in kulturni zgodovini, prišli že daleč v 16. stoletje in mimogrede že tudi omenili, da je treba gotiki v nekaterih deželah, kakor na primer pri nas doma, zaradi posebnih zgodovinskih razmer včasih slediti še daleč v 17. stoletje, ko je drugod že renesansa dozorela v čisti barok. Prehitevanje nekaterih pokrajin in zamujanje drugih kaže umetnostno vodilne in napredne dežele v nasprotju s tistimi, ki zaradi obrobne lege in drugih zaviralnih momentov, kot na primer vojn, verskih bojev in tako dalje, ne morejo hoditi vštric z njimi, odvisno pa je tudi od, lahko bi rekli, nadarjenosti in sprejemljivosti posamezne dežele za določeno umetnostno smer. Že zadnjič smo omenili poseben položaj Italije